

บันทึกเรื่องการเดินทางไปต่างประเทศ

จินตนาการที่เกิดขึ้นใหม่ในการเดินทางจากเมืองไทยสู่กรุงลอนดอน ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกับแสงของพระจันทร์พระอาทิตย์ เมื่อถูกเมฆหมอกเข้าครอบงำก็เป็นอย่างหนึ่ง เมื่อปราศจากเมฆหมอกก็เป็นอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้คิดต่อไปว่าการเรียนธรรม การรู้ธรรม การเห็นธรรม การปฏิบัติธรรม การเป็นธรรม เหล่านี้ล้วนเป็นคนละส่วนไม่ใช่สิ่งเดียวกัน และทำให้จินตนาการต่อไปอีกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าว่า เมื่อเรายังไม่รู้ประเพณี คำพูด การกระทำของเขาทุกอย่างเราไม่ควรถือตัวในที่นั้น และคิดต่อไปอีกขณะเมื่ออยู่บนกลีบเมฆนั้นว่า ชาติ ตระกูล ความรู้ คุณธรรมเป็นอย่างไรก็เป็นที่แปลกมาก

บันทึกในระหว่างการจาริกไปเผยแผ่พุทธธรรม ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อ ๕ พฤษภาคม - ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๒๐ ขณะหลวงพ่มีอายุครบ ๕๙ ในวันที่ ๑๗ เดือนมิถุนายน ๒๕๒๐ เป็นพรรษาที่ ๓๘ ของการอุปสมบท ข้อความทั้งหมดถอดออกมาจากสมุดบันทึกของหลวงพ่อ ที่ท่านบันทึกไว้ด้วยลายมือของท่านเองทั้งหมด

เพราะเรื่องนี้ดูเหมือนเราได้ประสบมาก่อนแล้วตอนที่เราได้ถวายชีวิตในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเราได้มาเมืองนอกนี้ นี่คือเมืองนอกใน (วัฏฏะ) ไม่ใช่ เมืองนอกนอก การเห็นเมืองนอกใน พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญ พระพุทธเจ้าได้ สรรเสริญคนผู้เห็นเมืองนอกนอก ความคิดของเรามันคิดบวกคิดลบกันอย่างนี้ เรื่อยไปจนถึงกรุงลอนดอน และก็ได้ปรับกาย วาจา ใจ ให้เข้ากับเขาได้เป็น อย่างดี ไม่มีอะไร สิ่งที่แปลกนั้น ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนใจนั้นปกติ อยู่ตามเดิม เพราะได้เตรียมมานานแล้ว ต่างแต่ไม่แปลก แปลกแต่ไม่ต่าง คิด ต่อไปว่า ประชาชนในยุโรปนี้เขาได้ถึงจุดอิมของวัตถุทั้งหลายแล้ว แต่ยังไม่รู้จัก พอเพราะขาดจากธรรมะ เปรียบได้ว่าเหมือนผลไม้พันธุ์ดีเกิดอยู่ในสวนที่มีดินดี แต่ขาดคนดูแลรักษา จึงทำให้ผลไม้ทั้งหลายเหล่านั้นไร้คุณค่าเท่าที่ควรจะได้ เหมือนมนุษย์ไร้คุณค่าจากการเกิดมาเป็นมนุษย์ฉะนั้น

บันทึกในหน้าที่ของวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐

บินต่อถึงเมืองการาจี ประเทศปากีสถาน บินผ่านอิตาลีถึงกรุงลอนดอน นายจอร์จ ชาร์ป และนางฟรีดา วินท์ ได้เอารถมารับที่ท่าอากาศยานฮีธโรว์

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการเดินทางในวันที่ ๖ ในขณะที่บินอยู่เครื่องบินได้เกิด อุบัติเหตุอย่างระเบิด ๑ เส้นบนอากาศ พนักงานการบินจึงได้ประกาศให้ผู้โดยสาร เตรียมตัวรัดเข็มขัด มีพื้นป्लอมก็ต้องถอดออก แม้กระทั่งแว่นตาหรือรองเท้า เครื่องบริหารทุกอย่างต้องเตรียมพร้อมหมด ผู้โดยสารทุกคนเมื่อเก็บบริหาร ทุกอย่างเสร็จแล้ว ต่างคนต่างก็เงียบ คงคิดว่าจะเป็นวาระสุดท้ายของพวกเรา ทุกคนเสียแล้ว ขณะนั้นเราก็ให้คิดว่าเป็นครั้งแรกที่เราได้เดินทางมาเมืองนอก เพื่อสร้างประโยชน์แก่พระศาสนา จะเป็นผู้มีบุญอย่างนี้เทียวหรือ เมื่อระลึกได้ เช่นนี้แล้ว ก็ตั้งสัตย์อธิษฐานมอบชีวิตให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วก็

กำหนดจิตรวมลงในสถานที่ควรอันหนึ่ง แล้วก็ได้รับความสงบเยือกเย็นดูคล้ายกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น พักในที่ตรงนั้น จนกระทั่งเครื่องบินได้ลดระดับลงมาถึงแผ่นดินด้วยความปลอดภัย ฝ่ายคนโดยสารก็ปรบมือกันด้วยความดีใจ คงคิดว่าเราปลอดภัยแล้ว สิ่งแปลกก็คือ ขณะเมื่อเครื่องบินเกิดอุบัติเหตุ ต่างคนก็ร้องเรียกว่า หลวงพ่อช่วยปกป้องคุ้มครองพวกเราทุกคนด้วย แต่เมื่อพ้นอันตรายแล้ว เดินลงจากเครื่องบิน เห็นประณมมือไหว้พระเพียงคนเดียวเท่านั้น นอกนั้นไหว้แอร์โฮสเตสทั้งหมดในที่นั้น นี่เป็นสิ่งที่แปลก

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

พระสุเมธ พระเชมธัมโม และนายตง และพระภิกษุอื่นได้นำเที่ยวที่สำคัญของกรุงลอนดอนแห่งหนึ่ง ที่นั่นเขาเรียกว่าแฮมสเตดฮีท (Hamstead Heath) เป็นเนินสูงมีสนามหญ้าสวยที่สุด มีต้นไม้ที่หาอยู่ในเมืองไทยไม่ได้ เขาเล่าให้ฟังว่าเป็นบ้านของเชอร์ชิลล์ และเป็นภูเขาเรียกว่า พริมโรสฮิล ภูเขานี้เป็นชื่อของดอกไม้ชนิดหนึ่งสวยงาม ได้เที่ยวในตอนบ่ายวันนี้เอง

ตอนกลางวันประมาณ ๒ ทุ่ม มีประชาชนมาฟังธรรมประมาณ ๕ คน ซึ่งเป็นศิษย์ที่เคยมานมัสการที่วัดป่าพงแล้วก็มี และได้แสดงธรรมที่ไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และที่สุดให้ฟัง ณ ที่วัดธรรมประทีป ได้ตอบปัญหาเกี่ยวกับพระศาสนา โดยพระสุเมธเป็นคนแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้เตรียมสมาทานศีลห้าประการ ซึ่งคนในกรุงลอนดอนยังไม่เคยทำมาก่อนเลย เมื่อแสดงธรรมจบแล้ว นำให้นั่งสมาธิประมาณ ๓๐ นาที รู้สึกว่าเขาทั้งหลายเหล่านั้นได้แสดงออกซึ่งธรรมชาติที่ใกล้ชิดต่อพระธรรมเป็นอย่างมาก ได้เวลาพอสมควรประมาณตี ๒ จึงเลิกไปทำธุระตามหน้าที่อันสมควรของตนทุกๆ คน

วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้จาริกไปเมืองเบอร์มิงแฮม เป็นเมืองหนึ่งที่แยกออกจากกรุงลอนดอน มีประชาชนประมาณ ๕ ล้านเศษ ลอนดอนมีประมาณ ๑๐ ล้าน ระยะทางห่างจากลอนดอน ประมาณ ๑๘๐ กิโลเมตร ได้ร่วมประชุมกันตามประเพณีของเขา มีพระไทย พระลังกา พระธิเบต พระพม่า แบ่งเป็นพระไทย ๓ องค์ พระพม่า ๑ องค์ พระธิเบต ๕ องค์ และพระเขมร ๑ องค์ ได้รวมกันในที่ประชุม

พระต่างๆ ได้บรรยายธรรม คือ พระเขมร พระลังกา พระพม่า และพระสุเมโธภิกขุ ในวันนั้นนับได้ว่าได้เห็นพวกทายก ทายิกา อินเดีย พม่า เขกธิเบต หลายชาติมารวมกัน ฟังการบรรยายธรรมหลายภาษา เราก็ไม่รู้เรื่อง แต่ก็พอจะรู้ความหมายของเขาทั้งหลายเหล่านั้น โดยอาศัยกิริยาพอสมควร ตอนเย็นได้กลับวัดธรรมประทีปพร้อมกับพระสุเมโธ พระเขมธัมโม และนายจอร์จ ชาร์ป ซึ่งเป็นคนขับรถให้

วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ตอนกลางคืนประมาณ ๒ ทุ่ม ได้แสดงธรรมแก่ชาวอังกฤษประมาณ ๑๒ คน มีพระสุเมโธภิกขุเป็นผู้แปล ว่าด้วยเรื่องธรรมเบ็ดเตล็ด และได้พบกับพระมหาธีระพันธ์ เมตตาวินัย วัดพุทธาราม เนเธอร์แลนด์ (ฮอลันดา) และพระปานขาว ญาณธโร รวมทั้งประชาชนหลายชาติ รวมทั้งพระธรรมทูตที่เดินทางไปจากเมืองไทยหลายองค์ มีเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์เป็นประธาน และได้พบกับทูตอังกฤษด้วย พบกับองคมนตรีเก่าของเมืองลาวที่ได้ไปลี้ภัยที่ประเทศอังกฤษ และได้พบกับคุณเกสรี เจ้าของร้านเกสรี ซึ่งเป็นร้านทำผมใหญ่ในกรุงเทพฯ ด้วย

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้เดินทางจากวัดพุทธประทีป โดยทางเจ้าคุณปริยัติเมธีวัดพุทธประทีป และได้พบกับพระเถระที่เป็นพระธรรมทูต ที่ทางการได้ส่งไปตรวจงาน มีท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์เป็นประธาน และได้เรียนให้ท่านทราบเรื่องจะให้พระอยู่ประจำในวัดธรรมประทีป ทั้งเรื่องการปกครองของวัดนั้นด้วย ท่านก็มีความกรุณาให้อยู่ได้ ท่านจะรับภาระธุระไปเรียนคณะสงฆ์ให้ และรับช่วยสนับสนุนทุกประการ เมื่อถึงเวลาพอสมควรแล้วก็ได้กลับวัดธรรมประทีป และท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาสวัดพุทธประทีปก็ได้ตามมาส่งถึงวัดธรรมประทีปด้วยตัวท่านเอง

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ได้เดินทางไปเมืองอ็อกซ์ฟอร์ด ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งขึ้นกับกรุงลอนดอน ระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร โดยการโดยสารรถไฟ ได้ไปสถานที่ที่เป็นปากตัดดีลิทธีแห่งหนึ่งของเมือง เพราะถือกันว่าเป็นที่อยู่ของพระฤๅษีมาแต่ก่อน จึงเป็นป่าที่เป็นมงคลคู่บ้านคู่เมืองเป็นอย่างดี และปัจจุบันได้เป็นบ้านของมหาเศรษฐีบริเวณข้างๆ ในสถานที่นั้นมหาเศรษฐีได้จัดเป็นที่ปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา มีอาคารหลายหลังซึ่งเป็นที่อันร่มรื่นมาก ในเมืองไทยหาดูไม่ได้ และได้พักผ่อนอยู่ที่นั่นโดยเขาnimนัตไว้ ๓ วัน ในตอนเช้าเศรษฐีเจ้าของบ้านก็ได้nimนัตบิณฑบาตทุกวัน ตอนเย็นก็ฝึกกรรมฐานให้พวกเขาประมาณ ๒ ชั่วโมงทุกวันเหมือนกัน นับได้ว่าได้ทำประโยชน์ไว้ในสถานที่นั้นพอสมควรในระยะเวลาอันน้อย ตอนขากลับวัดธรรมประทีปนั้นได้โดยสารรถยนต์ราคาแท็กซี่ ประมาณ ๑,๐๐๐ บาทเศษ

เศรษฐีผู้พ่อชื่อมิลเตอร์ชอร์ เมียก็มีลิสซอร์ ลูกสาวก็มีสชอร์ ได้ถวายค่าโดยสารแท็กซี่ประมาณสามร้อยกว่าปอนด์ เราจากเขาด้วยความปิติอย่างแรง มิสชอร์น้ำตาไหลอาบหน้าจนพูดอะไรอีกไม่ได้ และวันที่ ๒๖ พ.ค. นี้ เขาก็จะมี

การประชุมใหญ่ เศรษฐีได้นิมนต์ให้เข้าร่วมประชุมกับประชาชนหมู่ใหญ่อีกด้วย
เราก็ได้รับนิมนต์ไว้แล้ว (ครอบครัวเศรษฐีนี้เป็นชาวพม่า)

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ในวันที่เดินทางคราวนี้ ได้อาศัยท่านประธานสภาปฏิรูปและคุณหญิงสว่างจิต
ถวายความอุปการะไปตลอดทางจนถึงกรุงลอนดอน

๙ โมง ๑๕ นาที ได้เที่ยวภิกขาจารในบ้านมหาเศรษฐีชื่อซอร์ ได้อาหาร
แปลกหลายอย่างซึ่งในเมืองไทยหาไม่มี เราได้รับบิณฑบาตในบ้านมหาเศรษฐีเป็น
ครั้งแรกในกรุงลอนดอนที่ออกซ์ฟอร์ด นับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ สมความตั้งใจ
ที่ได้เคยตั้งสัตย์อธิษฐานไว้ เมื่อได้ไปเมืองนอกจะพยายามยกสถาบันการบิณฑบาต
ขึ้นให้ได้ ตอนเย็นได้อบรมกรรมฐานให้ชาวอังกฤษ โดยพระสุเมโธเป็นคนแปล

เที่ยวบิณฑบาตบ้านมหาเศรษฐี ได้แสดงธรรมอบรมให้กรรมฐาน นับว่า
ได้ตั้งสถาบันการบิณฑบาตครั้งแรกที่สุดในกรุงลอนดอน

“การทั้งหลายเหมือนเนื้อเข้าไปอุดซี่ฟันเท่านั้น ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น
เมื่ออุดแล้วก็เป็นทุกข์ โดยที่เอาไม้มาจิ้มออกๆ แล้วก็มองเห็นสุข แล้วก็หาเรื่อง
ทุกข์เพิ่มไว้อีก ไม่หาเรื่องแก้ทุกข์โดยหยุดการกินเนื้อ นี่คือคนไม่รู้จักเหตุของทุกข์
ก็สร้างแต่กองทุกข์ ไม่มีวันจบลงได้”

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้รับบิณฑบาตอยู่ที่เดิม และได้แสดงธรรมอบรมกรรมฐานตามเคย ต้อง
ยอมเสียสละทุกอย่างให้แก่พระศาสนาเพื่อประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ในเวลานี้
ดอกบัวกำลังจะบานในทิศตะวันตกอยู่แล้ว และวันนี้ได้สนทนาธรรมกับอาจารย์ที่

สอนกรรมฐานที่อ็อกซ์ฟอร์ด เข้าใจได้ว่าอาจารย์คนนั้นยอมรับคำพูดของเราทุกอย่าง โดยไม่มีการขัดข้องแต่อย่างใดเลย อาจารย์คนนี้ชื่อ จอห์น โคมัน

ตอนเข้าได้พิจารณาธรรมด้วยความรู้สึกในใจ เรียกว่า มโนธรรม คือ ธรรมอันเกิดจากความบริสุทธิ์ใจ หรือจะเรียกว่า สัจศาสตร์ก็ได้ เพราะเป็น ความรู้สึกที่เกิดจากความจริงหรือเป็นความรู้อันเข้าถึงธรรมคือความจริง เราเรียกว่าสัจศาสตร์ เพราะความจริงสามารถที่จะดึงดูดเอาศาสตร์อื่นๆ เข้ามาสู่สภาพ ความถูกต้องได้ทั้งหมด เรียกว่า สัจธรรม คือ ความจริงอันเกิดจากมโนธาตุ

วันนี้ให้พระสุเมธเทศน์และทั้งแปลธรรมะที่เราแสดงถึงเรื่องสมมุติ วิตติ อย่างแยบคาย จนพวกฝรั่งได้ฟังแล้วเกิดความสนใจเป็นอย่างมาก นับว่า เทศน์กัณฑ์นี้ถือนิสิฐมานะของคนต่างประเทศได้ดีมาก

โยมฟรีดา เป็นคนลอนดอน และเป็นอุปฐากวัดธรรมประทีป ได้เอารถ มารับกลับ ได้นำเที่ยวดูมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยชั้นเยี่ยม ของโลก และเที่ยวในสถานที่ต่างๆ หลายแห่งจนเป็นที่พอใจ แล้วไซเฟอร์ก็นำกลับ วัดธรรมประทีป ตอนเย็นแสดงธรรมและอบรมกรรมฐานตามเคย มีประชาชน เข้าฟังและทำกรรมฐาน ประมาณ ๑๗ คน

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ออกจากอ็อกซ์ฟอร์ดได้ไปรับบิณฑบาตบ้านโยมพ่อแม่ของสามเณรฝรั่ง เขาต้อนรับและถวายอาหารบิณฑบาต แล้วส่งถึงที่อยู่เรียบร้อย

วันนี้ประมาณ ๗ โมงเช้า เราได้นั่งอยู่ในที่สงบเงียบจึงได้เกิดความรู้ในการ ภาวนาหลายอย่าง เราจึงได้หยิบเอาสมุดปากกาขึ้นมาบันทึกไว้ภายในวิหารธรรม- ประทีปด้วยความเงียบสงบ ธรรมะที่เกิดขึ้นนี้เราเรียกว่า “มโนธรรม” เพราะเกิดขึ้น ด้วยการปรากฏในส่วนลึกของใจว่า การที่มาบวชเจริญรอยตามพระพุทธองค์นั้น

เรายังไม่ได้ทำอะไรได้เต็มที่ เพราะยังบกพร่องอยู่หลายประการ อันเกี่ยวแก่ พระศาสนา คือ ๑ สถานที่ ๒ บุคคล ๓ กาลเวลา เราจึงได้คิดไปอีกว่า เมื่อ สร้างประโยชน์ตนได้เป็นที่พอใจแล้ว ให้สร้างประโยชน์แก่บุคคลอื่น จึงจะได้ ชื่อว่า กระทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

ดังนั้น จึงมีความเห็นว่ากรุงลอนดอนนี้แห่งหนึ่งจัดเรียกได้ว่าเป็นปฏิรูปเทศ คือ ประเทศอันสมควรในการที่จะประกาศพระศาสนา จึงได้จัดให้ศิษย์ฝรั่งอยู่ ประจำ เพื่อดำเนินงานพระศาสนาต่อไป

วิธีสอนธรรมนั้นให้เข้าไปในทำนองที่ว่า ทำน้อยได้มาก ทำมากได้น้อย ให้เห็นว่าความเย็นอยู่ในความร้อน ความร้อนอยู่ในความเย็น ความผิดอยู่ใน ความถูก ความถูกอยู่ในความผิด ความสุขอยู่ที่ความทุกข์ ความทุกข์อยู่ที่ ความสุข ความเจริญอยู่ในความเสื่อม ความน้อยอยู่ที่ใหญ่ ความใหญ่อยู่ที่น้อย สกปรกอยู่ที่สะอาด สะอาดอยู่ที่สกปรก อย่างนี้เสมอไป นี้เรียกว่า สัจธรรมหรือ สัจศาสตร์

เราทั้งหลายซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าจะต้องปฏิบัติให้มีคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ ส.อ.ญ.ส.

สุปฏิปันโน (เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว)

อุชุปฏิปันโน (เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว)

ญายปฏิปันโน (เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว)

สามจีปฏิปันโน (เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว)

ให้สมบูรณ์แล้ว ก็สอนธรรมให้ถูกต้องตามพุทธประสงค์ ให้เรียนรู้ สัจศาสตร์ แล้วก็ให้บรรลุสัจธรรม บรรลุคือให้จบประโยค ไม่มีประโยคอื่นต่อไป ที่เรียกว่า เอโก อัมโม ไม่มีประโยคอื่นต่อไปในคำที่สองนั้นไม่มีประโยคอื่นต่อไป นั้นแหละจึงจะเรียกได้ว่าจบพรหมจรรย์ ไม่มีอะไรในที่ไม่มีอะไร ถ้าสาวกทั้งหลาย รู้พุทธประสงค์อย่างนี้โดยสมบูรณ์แล้ว ก็เที่ยวไปคนเดียวได้ทั้งภายในและภายนอก

ภิกษุทั้งหลาย นั่นคือผู้รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร เมื่อรู้อย่างแจ่มแจ้งเสียแล้ว อักษร “พ” (ความรู้จักพอ) ก็โผล่ขึ้นมาเท่านั้น เมื่ออักษร “พ” ได้โผล่ขึ้นมาแล้ว ความที่ถูกต้องทั้งหลายก็เกิดขึ้น โดยอาการที่ไม่มีก่อนไม่มีหลัง ธรรมที่ปรากฏอยู่ที่จิตก็เด่นอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนั้น ความที่สำคัญว่าจะอะไรเป็นอะไร หรืออะไรคืออะไรก็หมดไป ธรรมนี้จะไม่ปรากฏชัด เพียงสักว่าด้วยการบอกกล่าว แต่จะปรากฏขึ้นในเมื่อปฏิบัติเข้าถึงธรรมนี้เองเท่านั้น นี่เรียกว่า บังคับตั้ง สอนให้ ก็ไม่รู้ บอกให้ก็ไม่รู้ เรียนก็ไม่รู้ สมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า เราไม่มีครู ไม่มีอาจารย์ คำนี้เด่นชัดขึ้นถึงที่สุด คำที่ท่านตรัสว่า อักขาตาโร ตถาคตา พระตถาคตเป็นแต่ผู้บอก คำนั้นก็เด่นชัดถึงที่สุดโดยไม่สงสัย และนี้เป็นเป้าหมายของพระพุทธองค์

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ได้สัมภาษณ์พระณีปุ่น ซึ่งมาพักรวมกันที่วัดธรรมประทีป ถามว่า “รักษาศีลเท่าไร” เขาตอบว่า “การกระทำซึ่งสถิติให้สมบูรณ์อยู่เท่านั้น เรียกว่า การปฏิบัติของเรา และให้อยู่ในปัจจุบันไม่มีต้นไม่มีปลาย เป็นอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน” และเขามีนักบวชอยู่สองประเภท ประเภทที่หนึ่งมีลูกมีเมียได้ ประเภทที่สองนั้น ประพฤติพรหมจรรย์มีเมียไม่ได้ เขาว่าได้กระทำการปฏิบัติลัทธิเซนมาจากทิเบต แต่เป็นลัทธิชาติญี่ปุ่น ตอนเย็นได้อบรมธรรมและทำกรรมฐาน มีคนมาในวันนี้ ประมาณ ๖ คน

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้เป็นวันแรกที่ได้ออกเที่ยววิปัสสนาบาตในกรุงลอนดอนพร้อมด้วยพระสุเมโธ เป็นชาวอเมริกัน ๑ พระเชมธัมโมเป็นชาวอังกฤษ ๑ และสามเณรชินทัตโต ๑ ซึ่งเป็นลัทธิศาสนาฝรั่งเศส พระโพธิญาณเถรเป็นหัวหน้า

การออกบิณฑบาตวันแรกได้ข้าวพอลืม ผลแอปเปิ้ล ๒ ใบ กล้วยหอม ๑ ใบ ส้ม ๑ ใบ แตงกวา ๑ ลูก แครอท ๒ หัว ขนม ๒ ก้อน

ดีใจที่ได้อาหารวันนี้เพราะเราเข้าใจว่าเป็นอาหารของพระพ่อ คือเป็นมูลของพระพุทธเจ้านั่นเอง และเป็นอาหารที่บิณฑบาตได้ เมืองนี้ยังไม่เคยมีพระบิณฑบาตเลย เพราะเขามีความอายกันเป็นส่วนมาก แต่ตรงกันข้ามกับเรา คำที่ว่า “อาย” นี้เราเห็นว่า อายต่อบาป อายต่อความผิดเท่านั้น ซึ่งเป็นความหมายของพระองค์ นี่เป็นความเห็นของเราเอง จะถูกหรือผิดก็ขอภัยจากนักปราชญ์ทั้งหลายด้วย และวันเดียวกันนั้นโยมของพระเชมธัมโม ทั้งสามภรรยาได้ถวายอาหารด้วย ได้ขอพึ่งเทศน์และฝึกกรรมฐานเป็นพิเศษอย่างเป็นทางการเป็นพิเศษ หนึ่งสัปดาห์ได้สะกดรอยไปข้างหลังแล้วถ่ายรูปเป็นระยะๆ ในระหว่างการเที่ยวบิณฑบาต เพราะเป็นของแปลก ประชาชนชาวเมืองลอนดอนยืนดูกันเป็นแถวทั้งเด็กและผู้ใหญ่

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๒๐

เที่ยวจาริกบิณฑบาตวันนี้ มีคนตักบาตรประมาณ ๕ คน ได้ข้าวและอาหารพอลืม วันนี้ได้พบกับพระเถระมาจากลังกาคณะหนึ่ง ได้สนทนาถึงพระสงฆ์ในเมืองลังกา ทำให้รู้เรื่องมากพอสมควร ท่านได้อยู่กรุงลอนดอนมาหลายปีแล้ว มีลูกศิษย์มาก

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ก็ได้บิณฑบาตตามเคย ได้อาหารพอสมควรพอลืม เราคิดว่าทำไมจึงได้ผลถึงขนาดนี้ ก็อึ้งใจทั้งฉันจึงหันไปพลาถาวนาไปพลาถเป็นสุขอย่างยิ่ง ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรที่จะให้พอดีได้ และตอนเย็นก็ได้สอนธรรมและฝึกกรรมฐานต่ออีก

โดยพระสุเมโธเป็นผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และวันนี้กลับจากบิณฑบาตพอดี ได้รับจดหมายซึ่งมาจากลูกศิษย์พร้อมทั้งได้รับหนังสือพิมพ์พอดี ให้พระฝรั่งอ่านดู ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับพวกเราว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น กลับได้รับความชมเชยเสียอีก

วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ตอนเตรียมจะฉันจังหันได้รับโทรศัพท์โทรมาว่า มีโยมคนไทยจะมาเยี่ยมตอน ๕ โมงเช้า เราได้ให้โอกาส เมื่อถึงเวลาแล้วได้เห็นโยมพ่от่านเปียก และโยมแม่โผล่ไป และ พ.อ.กำจัด พร้อมทั้งคุณนายสมศรี บุรณสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตทหารบกประจำกรุงลอนดอนไปด้วย และได้ปวารณาตนเป็นผู้อุปัชฌาย์ เพื่อจะแก้ปัญหาในการเดินทางเข้าออกจากประเทศ และได้ถวายมูลค่าปัจจัยสี่มากพอสมควรแล้วก็ลากลับไป

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้เที่ยวบิณฑบาตและได้อาหารสมบุญ และมีหม่อมคนหนึ่งได้น้อมถวายอาหารบิณฑบาตด้วย ค็นวันนี้ได้อบรมและมีคนนั่งกรรมฐาน ๑๐ คน ล้วนแต่เป็นผู้สนใจและได้รับฟังธรรมโดยเคารพทั้งนั้น ได้เทศน์เบ็ดเตล็ดเพื่อให้ละทิวินาให้หันหน้าเข้ามาสู่พุทธศาสนา และรู้สึกว่าเขาฟังข้อความทั้งนั้น

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๒๐

โยมได้นิมนต์ไปฉันบิณฑบาตทางไกลประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร เดินทางโดยรถยนต์กลับมาถึงธรรมประทีปตอนบ่ายสามโมง มีคนไทยซึ่งเป็นคนประจำอยู่ที่นั่นนานแล้ว ทำงานที่ศูนย์วิปัสสนาร่วมกับมหาวิทยาลัยแต่ปัจจุบันเลิกไปมีเมียแล้ว

ได้ถูกถามปัญหาหลายอย่าง ล้วนแต่เป็นปัญหาที่เราจะสอนให้ศูนย์วิปัสสนาทั้งนั้น แต่ตอนเย็นวันนั้นเองได้ถูกถามปัญหาและตอบคำถามพวกเขาเป็นปัจจุบันหลายอย่าง แต่เราก็ไม่สนใจในการตอบปัญหานั้นตามเคย มีผู้หญิงฝรั่งคนหนึ่งได้ถามปัญหาว่า “คนตายแล้วไปอยู่ที่ไหน และความรู้ (วิญญาณ) นั้นไปอยู่อย่างไร”

เราได้ตอบว่า “ปัญหานี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงให้ตอบ เพราะเรื่องนี้ไม่ใช่เหตุ
ก็จะขออนุญาตตอบปัญหานี้ฉลองครัทธาเล็กน้อย”

ในขณะนั้นเรานั่งอยู่บนธรรมาสน์มีเทียนจุดไว้ ๒ เล่ม เราจึงถามว่า “โยมมองเห็นเทียนนี้ไหม”

เขาก็ว่า “เห็น”

เราจึงว่า “นี่แหละโยม เมื่อมีไฟอยู่ก็มีไฟอยู่จันทน์นั่น”

จากนั้นก็หยิบเทียนเล่มหนึ่งขึ้นมาแล้วก็เป่าให้ไฟดับด้วยปาก แล้วถาม
เขาว่า “เปลวของไฟนี้หายไปไหน”

เขาตอบว่า “ไม่รู้ รู้แต่ว่าเปลวไฟดับไปเท่านั้น”

เราจึงถามเขาว่าแก้ปัญหาอย่างนี้พอใจไหม เขาก็บอกว่ายังไม่พอใจในคำตอบนี้ เราจึงตอบเขาไปอีกว่า ถ้าอย่างนั้นเราก็ไม่พอใจในคำถามของโยมเหมือนกัน เขาทำตาถลิ่งขึ้น สะบัดหน้าแล้วก็หมดเวลาพอดี

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เที่ยววิธนาตตามเคย และตอนบ่ายมีผู้หญิงในกรุงลอนดอนมาฟังธรรม
เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติทั้งนั้น และมีพระสันตจิตโตเป็นลูกศิษย์เจ้าคุณพุทธทาส
มากราบเยี่ยม ตอนห่มหนึ่งถึงสามห่มญาติโยมในแฮมสแตทนั้นมาประชุมปฏิบัติ
กรรมฐานประมาณ ๑๑ คน และได้นั่งเข้าที่ ๑ ชั่วโมง ๕ นาที ต่อจากนั้นก็เป็น

เวลาตอบปัญหาประมาณ ๒ ชั่วโมง และเวลา ๓ หุ่่มกว่าก็เลิก ทำกันมาอย่างนี้
ทุกวันมิได้ขาด มีผู้สนใจเป็นอย่างมาก ทั้งตัวเราเองก็มีเวลาอันมีค่ามากขึ้นด้วย

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้เที่ยวบิณฑบาตตามเคย มีคนใส่บาตรพออิ่มและมีหญิงนักปฏิบัติ
ธรรมมาถวายอาหาร และตอนบ่ายผู้หญิงได้มาถวายผลไม้ เธอเกิดในเมืองไทย
เดี๋ยวนีได้ไปอยู่กรุงลอนดอนแล้วทั้งพ่อแม่ด้วย นามสกุลบุณนาค มาจากกรุงเทพฯ
ถวายผลไม้แล้วก็กลับไป และตอนเย็นก็ได้อบรมกรรมฐานอีกต่อไป มีประชาชน
มาร่วมฟังธรรมและนั่งกรรมฐาน ๑๑ คน พระ ๓ เณร ๑ รวมเป็น ๑๕ คน
ด้วยกัน เวลาที่เหลือนั้นเป็นเวลาที่ให้โอกาสถามข้อข้องใจได้ทุกกรณี จนเป็น
ที่พอใจ ได้เวลาแล้วเลิก

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ออกบิณฑบาต ๔ องค์ มีคนตักบาตร ๗ คน ได้รับบิณฑบาตสบาย และ
ตอนเย็นมีการประชุมฟังธรรมและอบรมกรรมฐานพอสมควร

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ได้เที่ยวบิณฑบาตได้อาหารพออิ่มตามเคย และตอนเย็นได้แสดง
ธรรมและอบรมกรรมฐาน มีคนประมาณ ๑๑ คน และวันนี้ได้ตอบปัญหาเรื่อง
สงสัยพระนิพพาน คือ ปัญหาเมื่อโลก ก็ตอบความเมื่อโลกให้เขาฟังและเขาได้รับ
ความพอใจมากที่สุด แล้วก็หมดเวลา

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้เที่ยวบินทบาตได้อาหารพออิม ตอนเย็นได้อบรมกรรมฐาน มีคนมา
อบรมประมาณ ๑๑ คน ได้แสดงธรรมเบ็ดเตล็ด ได้เวลาพอสมควรแล้วก็เลิกการ
ประชุม

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้เที่ยวบินทบาตได้อาหารพอประมาณแล้วมีโยมถวายอาหารอีก ตอนเย็น
ได้ประชุมนั่งกรรมฐานและฟังธรรมเบ็ดเตล็ด ได้เวลาพอสมควรก็เลิกตามเคย มี
คนนั่งกรรมฐานประมาณ ๑๑ คน ๑๕ ทั้งพระเณร

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐

มีญาติโยมฟังธรรมและอบรมกรรมฐาน ๑๖ คน พระ ๓ เณร ๑ รวมเป็น
๒๐ คน

วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๒๐

มีประชาชนมาร่วมฟังธรรมประมาณ ๒๕ คน พระ ๓ เณร ๑

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๐

ออกเที่ยวเดินบิณฑบาต และตอนเย็นได้แสดงธรรมและอบรมกรรมฐาน
พอสมควรกับเวลาเลิก

วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๐

เดินทางไปอ็อกซ์ฟอร์ดบ้านเศรษฐีพม่าเพื่อบำเพ็ญบุญ เดินทางด้วยรถไฟล์คันใหญ่ ได้พักอยู่วิหารที่เขาจัดไว้ให้พระพักเพื่ออบรมกรรมฐานจนถึงวันที่ ๔ มิถุนายน คนมาฟังธรรมอบรมกรรมฐาน ๑๐๐ คน แล้วกลับวัดวันที่ ๔ ตอนเย็น นับว่าได้ผลเป็นที่พอใจในการทำงานพอสมควร

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๐

ได้เดินทางไปบ้านโยมพ่อแม่ของพระเชมธัมโม จนถึงวันที่ ๗ จึงได้กลับวัดธรรมประทีป

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๐

ได้ไปฉันภัตตาหารที่สมาคมธรรมาวุธซึ่งเป็นสมาคมของคนทุกๆ ประเทศมารวมกันปฏิบัติศีลธรรมประจำโลก เมื่อเสร็จแล้วได้พูดถึงคริสต์ศาสนาและทุกศาสนา เราได้อธิบายให้รวมกัน พวกเขาตั้งใจในคำพูดและความเห็นของเราเป็นอย่างยิ่งด้วย ตอนเย็นมีการประชุมทายกของวัดธรรมประทีปทั้งหมด เขาปรึกษากันว่าด้วยเรื่องได้พระมาแล้วทำอย่างไรต่อไป

วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๐

นั่งกรรมฐานตามเคย

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๐

ไปเยี่ยมตึกเทอร์ซาร์ตติยาที่วัดของท่าน ได้พูดกันถึงเรื่องจะหาที่ตั้งการอุปสมบทพระในกรุงลอนดอนนี้ ท่านก็เห็นด้วย ท่านก็รับปากว่าจะปฏิบัติหน้าที่อันนี้ให้สำเร็จเหมือนกัน เพราะที่ท่านได้บวชให้เป็นเพียงสามเณรเท่านั้น และท่านนำชมอะไรต่ออะไรหลายอย่างในวัดของท่าน ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่สุดในกรุงลอนดอนนี้

นั่งกรรมฐานตามเคย

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๐

ได้ไปเยี่ยมสำนัก Oak Tree House, Sussex ไปค้างหนึ่งคืน มีประชาชนมารวมฝึกกรรมฐานประมาณ ๕๐ คน รู้สึกว่าเขามีความสนใจในการฟังธรรม ทำกรรมฐานเป็นที่เรียบร้อยดี

วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๐

เดินทางไปปารีส

วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๐

เดินทางกลับจากปารีส

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๐

ถึงกรุงลอนดอน

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐

ตอนกลางคืนวันที่ ๑๔ พลอากาศโทชู พร้อมทั้งคุณนายสุภาพ และคุณนายทองน้อย ซึ่งเป็นคนไทยอินเตอร์ได้ไปพร้อมกับพวกทำกรรมฐาน และได้ร่วมในการเปิดสาขาที่ ๑ (ภาคพื้นยุโรป) นี้ด้วย และในวันที่ ๑๕ ก็ได้ช่วยบริการให้ความสะดวกทุกอย่างบนเครื่องบิน ตลอดต้นทางปลายทางด้วย ทั้งตอนไปก็ให้ความสะดวก ตอนกลับก็ให้ความสะดวก

เราได้เดินทางไปเมืองนอกใน และเมืองในนอก และเมืองในใน และเมืองนอกนอก รวมเป็นสี่เมืองด้วยกัน และภาษาที่ต้องใช้ในเมืองทั้งหลายเหล่านี้คือ นิรุติภาษา จึงเกิดประโยชน์เท่าที่ควร ภาษาทั้งหลายเหล่านี้ไม่มีครูสอนเป็นภาษาที่ต้องเรียนด้วยตนเองเท่านั้น เมื่อพบเหตุการณ์ภาษาทั้งหลายเหล่านี้จึงจะปรากฏขึ้น เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงแตกฉานในภาษาทั้งปวง และได้เห็นชาวยุโรปนี้เป็นดอกบัว ๔ เหล่าจริงๆ เรามีความรู้สึกลักษณะนั้น

เราเป็นพระอยู่แต่ในป่ามานมนาน นึกว่าไปเมืองนอกจะมีความตื่นเต้นก็เปล่า เพราะพระพุทธเจ้าตามควบคุมเราอยู่ทุกอิริยาบถ มิหนำซ้ำยังให้เกิดปัญญาอีกด้วย เหมือนบัวในน้ำไม่ยอมให้น้ำท่วมฉ่ำนั้น พิจารณาตรงกันข้ามเรื่อยไป

ได้เที่ยวไปดูในมหาวิทยาลัยต่างๆ แล้ว จึงคิดว่ามนุษยศาสตร์ทั้งหลายมันยังเห็นได้ชัดเจนว่า มีแต่ศาสตร์ที่ไม่คมทั้งนั้น ไม่สามารถจะตัดทุกข์ได้ มีแต่ก่อให้เกิดทุกข์ ศาสตร์ทั้งหลายเหล่านั้นเราเห็นว่าถ้าไม่มาขึ้นต่อพระพุทธศาสตร์แล้วมันจะไปไม่รอดทั้งนั้น

เมื่อเรานั่งอยู่บนเครื่องบินมีความรู้สึกแปลกหลายอย่างและได้วิตกไปถึงคำพูดที่ท่านว่า “สุทั้งหลายจงมาดูโลกอันตระการ ดุจราชรถที่คนเขลาเยอหมกอยู่แต่ผู้รู้หาข้ออยู่ไม่” อันนี้ก็ชัดเจนยิ่งขึ้น

คำที่ท่านตรัสไว้ว่า “เมื่อยังไม่รู้การประพัตติและประเพณีของชนในกลุ่มทั้งหลายเหล่านั้น เราอย่าไปถือตัวในที่นั้น” อันนี้ก็ชัดขึ้นถึงที่สุด

ยานทั้งหลายที่นำประชาชนไปสู่จุดประสงค์ ก็เป็นยานอย่างหายาๆ เพราะเป็นยานที่นำคนมีทุกข์ในที่นี้ไปสู่ทุกข์ในที่นั้นอีก วนไปเวียนมาอยู่อย่างนี้ไม่รู้จบ รู้สึกขึ้นว่าเรามาเมืองนอกได้ เพราะอะไรเป็นเหตุ เพราะอะไรๆ เราก็ไม่ได้ศึกษา และมาได้โดยสะดวกทุกอย่าง มีบริการทั้งนั้น เมื่อคิดๆ ดูก็แปลกและรู้สึกขบขัน มากๆ (เขียนบนเครื่องบินที่กำลังบินบนอากาศสูงสุดสองหมื่นฟิต)

ความรู้สึกในเหตุการณ์ที่ได้ไปเมืองนอกในคราวนี้ก็น่าขบขันเหมือนกัน เพราะเราเห็นว่าอยู่เมืองไทยมานานแล้ว คล้ายๆ กับพญาลิงให้คนหยอกเล่นมาหลายปีแล้ว ลองไปเป็นอาจารย์กบในเมืองนอกดูสักเวลาหนึ่งจะเป็นอย่างไร เพราะภาษาของเขาเราไม่รู้ ก็ต้องเป็นอาจารย์กบอย่างแน่นอน แล้วก็ไปตามความคิดอย่างนั้น กบมันไม่รู้ภาษาของมนุษย์ แต่พอมันร้องขึ้นมาแล้ว คนชอบไปหามัน จังเลย เลยกลายเป็นคนไปสอนคนบ้าอีกเสียแล้ว ก็ดีเหมือนกัน ปริญาของพระพุทธเจ้านั้นไม่ต้องไปสอบกับเขาหรอก ฉะนั้น พระไปเลยเป็นเหตุให้ได้ตั้งสาขาสองแห่ง คือ กรุงลอนดอนและฝรั่งเศส เพื่อให้คนบ้าศึกษา ก็ขบขันดีเหมือนกัน

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐

เดินทางกลับจากกรุงลอนดอน

